

Akademik Jože Trontelj kot predsednik SAZU

✍ Tadej Bajd

Akademik Trontelj je bil za izrednega člana Slovenske akademije znanosti in umetnosti (SAZU) izvoljen leta 1991, redni član je postal v letu 1995, podpredsednik leta 2002 in predsednik 6. maja 2008. Imel sem priložnost, da sem bil podpredsednik Akademije skupaj z njim v njegovem drugem triletnem mandatu. Poznal pa sem ga že prej, predvsem zaradi sodelovanja med Inštitutom za klinično nevrofiziologijo in Fakulteto za elektrotehniko na področju računalniške obdelave biomedicinskih signalov. Dobro sem poznal in spoštoval njegove mednarodno pomembne raziskovalne dosežke.

Akademija

Trontljevo petinpolletno predsedovanje Slovenski akademiji znanosti in umetnosti zaznamujeta dva mejnika, na začetku 70-letnica in ob koncu 75-letnica SAZU. V nagovoru ob 70-letnici je poudaril skrb za tradicijo. Ugotavljal je, da je tradicija nekaj, česar se naša generacija in naš del sveta nista naučila spoštovati. Reforme so lahko pametne, a to še ne pomeni, da so tudi modre. Duhovito je pripomnil, da je modrost pamet z dolgo časovno konstanto.

Akademik Trontelj se je zavedal odgovornosti predsedovanja Slovenski akademiji znanosti in umetnosti. V enem izmed letnih poročil je takole zapisal: "Avtonomija, samostojnost, neodvisnost posameznika pa tudi

institucije postajajo vse bolj čislane, vse bolj dragocene vrednote. S tega stališča smo akademiki in Akademija nadpovprečno privilegirani. Privilegij pa pomeni tudi dolžnost. Mislim naš dolg do družbe. Po najboljših močeh moramo poskrbeti, da izpolnimo njena upravičena pričakovanja."

Člani SAZU so se na pobudo predsednika večkrat odzvali na humanitarni klic. Darovali so za počitnice otrok, pomagali revnim družinam in prizadetim v poplavih ter namenili denar za šolnine revnih dijakov.

Mednarodno sodelovanje

Predsednik Trontelj je podpiral vzdrževanje delovnih stikov SAZU z

raznimi mednarodnimi forumi, mrežami in zvezami, predvsem pa s svetovnim odborom za znanost evropskih akademij (European Academies Science Advisory Council, EASAC), Združenjem evropskih akademij (All European Academies, ALLEA) in Evropsko akademijo znanosti in umetnosti. Med njegovim predsedovanjem se je SAZU pridružila tudi Konferenci donavskih akademij, ki v multilateralnem sodelovanju združuje 21 akademij širšega Podonavja.

Trontelj je sodeloval v ožji skupini Stalnega odbora za znanost in etiko evropskega medakademijskega združenja ALLEA. Odbor se je ukvarjal s kodeksom moralne integritete znanstvenikov in izobraževanjem v etiki in

filozofiji znanosti kot delom usposabljanja mladih raziskovalcev. V zvezi s to dejavnostjo velja poudariti dokument Ethics Education in Science. Med avtorji pomembnega stališča je tudi akademik Trontelj.

Ob nastopu njegovega predsedovanja se je končeval projekt Valvazorjeva ikonoteka, to je natis 18 obsežnih knjig faksimilov grafičnih listov iz zapuščine našega velikega prednika in člana londonske Royal Society. Zasluga za gigantski projekt gre neutrudni prizadevnosti dr. Lojzeta Gostiše. Leta 2008 je bila ikonoteka predstavljena v Slovenski filharmoniji. Leta 2010 se je predsednik Trontelj

Med njegove zadnje mednarodne dogodke pa je sodila podelitev priznanja za strpnost patru Pedru Opeki. Podelitev priznanja Evropske akademije znanosti in umetnosti je potekala v prostorih SAZU.

Varovanje okolja

V svojih nagovorih in zapisih je predsednik Trontelj večkrat poudarjal, da mora Slovenija bistveno spremeniti svojo strategijo razvoja, saj po metodiki ekoloških odtisov za več kot faktor 2 presega planetarno sprejemljivo porabo naravnih virov in emisij toplogrednih plinov. Nesprejemljivo po-

Pozival je k ohranitvi še nedotaknjenih rek, posebno Soče s pritoki. Odsvetoval je degradacijo Mure z gradnjo hidrocentral. Posebej zanimiv in izviren pa je njegov predlog, da bi Slovenci kot prvi vzpostavili institucijo varuha pravic in koristi prihodnjih generacij.

Posebno pozornost je posvečal tudi varstvu pomembnih kulturnih spomenikov ter arhitekturne in urbanistične dediščine vrhunske vrednosti. Med nujnimi temami so bili načrtovani posegi v stavbne in urbanistične vrednote stare Ljubljane. Zagovarjal je zamisel o muzeju koliščarske naselbine na Špici in vložil protest ob odločitvi, da se ustavi in odpove že načeti projekt nove Narodne in univerzitetne knjižnice. Čeprav je SAZU opozarjala na obsojanja vredno uničevanje naše kulturne dediščine, ji ni uspelo odvrniti mestnih oblasti od rušenja Kolizeja.

Šolstvo

Pouk naravoslovja je postal posebna skrb svetovnih in evropskih akademij. Tako je predsednik Trontelj opozarjal na relativno zapostavljenost naravoslovnih ved v srednješolskem izobraževanju in na neuravnoteženo vpisovanje maturantov v različne smeri visokošolskega študija. V času njegovega predsedovanja so na SAZU potekali trije posveti: posvet o poučevanju biologije, posvet o poučevanju matematike, fizike in kemije ter posvet o poučevanju tehnike v srednjih šolah. Vzpodbujal je tudi pripravo posveta o umetnostni vzgoji ter o pouku v družboslovju in humanistiki. Tem njegovim željam bomo morali čim prej ustreči.

“ V času njegovega predsedovanja je potekal posvet o slovenščini v visokem šolstvu in znanosti, katerega zaključki so bili posredovani ministru. Ob tem pa je opozarjal tudi na enako nevarno in vse bolj razširjeno malomarnost in zanikrnost pri vsakdanji rabi slovenščine. ”

Posebno pozornost je posvečal rabi slovenščine in tujih jezikov na slovenskih univerzah. Ugotavljal je, da sicer neizogibna internacionalizacija

Foto: Matej Hožjan

udeležil slovesnosti ob 350-letnici Royal Society, najstarejše neprekinjeno delujoče akademije na svetu. Poklonil ji je izvod ikonoteke.

V letu 2011 je podaril še dva izvoda Valvazorjeve grafične zbirke. Enega je prejela Avstrijska narodna knjižnica na Dunaju, kjer imamo Slovenci shranjenega veliko svojega knjižnega bogastva. Drugi izvod faksimila pa je šel v največjo skandinavsko knjižnico, Carolino Redivivo v Uppsali na Švedskem. V naslednjem letu je bil izvod faksimila Valvazorjeve ikonoteke podarjen eni najuglednejših svetovnih grafičnih zbirk, dunajski Albertini.

travno porablja naravne vire in hudo preobremenjuje okolje. Opozarjal je na razišno rabo energije in hitro večanje cestnega prometa. Kljub spornosti pridobivanja električne energije iz atomskih central je v njih videl edino kratkoročno možno in finančno sprejemljivo rešitev, ki ne bi povečala emisij toplogrednih plinov. Pod njegovim vodstvom se je Akademija zavzemala za ustanovitev regijskega parka na ožjem območju Krasa in podprla program za ohranitev naravnih in kulturnih vrednot Goriškega. Opozarjal je na nujnost varovanja kmetijskih zemljišč. Ugotavljal je privatizaciji vodnih virov.

Foto: Nataša Pezdil

visokošolskega študija lahko prinese tudi neugodne posledice. Tu je imel v mislih predvsem neupravičeno omejevanje pravic slovenskih študentov in zaostajanje pri razvoju slovenskega strokovnega izrazja. V času njegovega predsedovanja je potekal posvet o slovenščini v visokem šolstvu in znanosti, katerega zaključki so bili posredovani ministru. Ob tem pa je opozarjal tudi na enako nevarno in vse bolj razširjeno malomarnost in zanikrnost pri vsakdanji rabi slovenščine.

Narodna sprava

Takratni predsednik Republike Slovenije dr. Danilo Türk je Akademiji predlagal, da pomaga pri ustvarjanju verodostojnega, znanstveno neoporečnega pogleda na delovanje pravne države in na kršitve človekovih pravic, za katere je bila odgovorna oblast v desetletjih po drugi svetovni vojni. V tej pobudi je predsednik Trontelj videl pomembno nalogo, ki bi lahko pomembno prispevala k narodni spravi. Močno se je trudil, da bi se posvetil sočuten spomin okrutno usmrčenim v zunajsodnih povojnih pobojih. Priznaval je, da je bilo marsikaj storjenega, in hkrati ugotavljal, da je bilo spravnih dejanj premalo. Ustanovil je komisijo za človekove pravice, ki si je zadala nalogo, da pripravi osnutek izjave, s katero bi se Akademija opredelila do kršitev človekovih pravic po drugi svetovni vojni. Osnutek je naletel na mešan odziv. Na Akademiji ni bilo dovolj soglasja, da bi bila izjava objavljena.

Slovenski znanstveni inštitut in Slovenska matica

Na pobudo predsednika Trontlja se je SAZU vključila v reševanje zapleta med Vlado in Slovenskim znanstvenim inštitutom na Dunaju. SAZU je skušala v sodelovanju z ministrstvom za znanost in kulturo prispevati tudi k bolj dolgoročni ureditvi financiranja Slovenske matice. Čeprav je SZI dobro opravljal svoje poslanstvo in čeprav je Matica v letošnjem letu obhajala častitljivo 150-letnico, nobeden od obeh projektov do današnjega dne ni uspel.

Zaključek

Mesec dni, preden je akademik Trontelj preminil, je predsednik Republike Slovenije Borut Pahor Slovensko akademijo znanosti in umetnosti odlikoval z redom za izredne zasluge.

Ob 75-letnici SAZU so izšli obsežen Biografski zbornik, prvi del Zgodovine Slovenske akademije znanosti in umetnosti ter knjiga Akademija operozov in baročna Italija. Pripravljena je bila tudi razstava z naslovom Slovenska akademija znanosti in umetnosti v zrcalu časa. Obletnico je spremljalo tudi več prispevkov v dnevem časopisju in poseben film na nacionalni televiziji.

Osrednja slovesnost je potekala v Slovenski filharmoniji ob poslušanju koncertne izvedbe del slovenskih skladateljev akademikov. Takrat nismo mogli vedeti, da smo zadnjič prisluh-

nili nagovoru predsednika akademika Jožeta Trontlja. V svojem nagovoru se je s ponosom spominjal ljubljanske Academiae Operosorum, ki je kot šesta nacionalna akademija takoj za londonsko Royal Society stopila na evropsko prizorišče. Znova je poudaril skrb za materinščino, kot že tolikokrat prej ponovno opozoril na neodgovorno gospodarjenje z dragocenimi vrednotami narodne dediščine in se zavzel za posodobitev izobraževanja v naravoslovju in humanistiki na ravni osnovnega in srednjega šolstva. Sedanje in prihodnje vlogo Akademije je videl v skrbni pripravi pogledov v prihodnost na podlagi znanosti.

Predsednik Trontelj mi je ostal v spominu kot resen, zadržan, malodane slavnosten mož. Na sestankih izvršilnega odbora je govoril tako tiho, da smo ostali člani morali ohranjati popolno tišino, če smo želeli ujeti vsako njegovo besedo. Moji kolegi, ki so z njim skupaj jadrili, so mi opisovali povsem drugačnega Jožeta, odprtega, bolj vedrega in pripravljenega na šalo. Na Akademiji se je razživel le ob duhovitih novoletnih nagovorih. Večkrat je na šalo obrnil sicer neveselo politično situacijo na Slovenskem. Novoletno zdravico je vselej zaključil z vzpodbudnimi besedami. Kot nekdanji dijak klasične gimnazije je v svoje govore rad vpletal latinske reke. Tako je zdravico ob enem izmed praznovanj novega leta zaključil z besedami rimskega pesnika Katula *Vivamus atque amemus*. Res škoda, da mu ni bilo dano, da bi še dlje živeli skupaj in se imeli radi. ■